

De Nationale Tentoonstelling van „HET BOEK.”

De boeken beheerschen den
geest der menschheid. --

„De boeken beheerschen den geest der menschheid!” Dit in de boekenwereld zoo bekende woord, kwam mij onwillekeurig voor de aandacht, toen ik onlangs te Amsterdam in het Stedelijk Museum de acht zalen der Boekententoonstelling doorwandelde.

Wat al blijken van het menschelijk vernuft geven die duizenden boeken, aldaar tentoongesteld! Hoe vol bewondering geraakt de belangstellende bezoeker, aangegrepen door dien schat van boeken, die bijna op elk gebied op sprekende wijze doen zien, wat menschelijk kunnen en pogen tot stand hebben gebracht. Wetenschap en kunst, letterkunde en geschiedenis, taal- en volkenkunde, en nog zooveel meer wordt daar op kwistige wijze geboden. Vele kostbare prachtwerken in sierlijk-uitgevoerde banden, en voorzien van de schoonste en kunstigste illustraties, treft men er aan. — Alle vertegenwoordigde vakken en de namen der 64 Nederlandsche Uitgevers op te noemen, welke door hun rijke inzendingen blijken gaven deze tentoonstelling te behartigen, zou den lezer maar vermoeien.

't Is dan ook geenszins mijn bedoeling in deze regelen een *beschrijving* der Tentoonstelling te geven. Neen, mijn doel is slechts: in 't kort mijn persoonlijke indruk mee te deelen, dien ik in het gewoel der drukte — want het was de eerste groote dag van het Uitgeverscongres, toen uitgevers van heinde en verre kwamen opdagen — opdeed; en dan trof het mij bij al het schoons, dat op te merken viel, pijnlijk, dat aan het *Christelijke* deel der uitgaven in ons land zoo bedroefd weinig aandacht is geschonken. Ja, men vindt er een uitstalling van Bijbels en Kerkboeken van de firma J. Brandt & Zoon, maar de hoofdaandacht werd geschonken aan de kostbaarheid en fraaiheid der banden met hun versieringen; voorts een enkele prachtuitgave des Bijbels in folio-formaat van Sijthoff e.a.; maar waar zijn de vele goede en degelijke Christelijke boeken? Waar de vele nuttige Schriftverklaringen of werken van theo-

logischen aard, van *beslist-Christelijke* zijde? Bijna niet te vinden!

Zie, deze vragen hielden mij bezig, en in mijn hart be-treunde ik het, dat zoo vele Christelijke Uitgevers, waar- onder enkelen der voornaamste, in gebreke bleven met hun inzendingen. Waaraan dit toe te schrijven? Ik zocht het antwoord tevergeefs. Maar bijna zou ik geneigd zijn, de Tentoonstelling in plaats van een „*nationale*” te noemen een „*liberale*.”

Weemoedig maakte mij deze gedachte; en in den geest ging ik negentien eeuwen terug, toen de Koning der koningen en de Heer der heeren, het nederig menschenkleed aan- doende, in de stad Davids, te Bethlehem, geboren werd, doch *geen plaats* voor Hem was in de herberg!

„De boeken beheerschen den geest der menschheid!” Is er niet veel waars in, lezer van „Timotheüs”? Wat *zijn* al de boeken, vol menschelijke wijsheid, wetenschap en kunst, zoo de *ware* wijsheid ontbreekt? Indien niet de *vreeze Gods* het hart en het verstand der schrijvers bestuurde? Door de geloovige Efeziërs werden de kostbaarste boeken bijeen- gebracht, en daarna verbrand, en dat ter waarde van 50.000 zilverstukken. (D.i. ongeveer f 25.000!) Voorzeker, dat waren boeken, waarin de ijdele kunsten beschreven stonden, maar, o tempora, o mores! Wie zal de waarde kunnen aan- geven van de honderden, ja, duizenden boeken van den tegenwoordigen tijd, die zedenbederf en afgodendienst aankweeken!

Daarom zou ik tegenover de rij van ongodelijke, onhei- lige lectuur, — boeken als die van Couperus, Van Eeden, Multatuli, enz. enz. — zoo zéér gewenscht hebben een kloeke rij van gespierde, degelijke, Christelijke lec- tuur. Dit zou inderdaad een *sieraad* voor de Tentoon- stelling geweest zijn. Of is het misschien hierom, dat heilig en onheilig niet samen- hooren?

Nu begrijpe men mij niet verkeerd, en late niemand zich hierdoor afschrikken de Tentoonstelling te bezoeken. Een bezoek is zij alleszins waard. Want wij zien er, welke gaven God in den mensch heeft gelegd. En al bedroeven we ons, dat de mensch die gaven zoo vaak in dienst van den duivel en van het vleesch stelt, zoo kunnen wij toch bij veel, wat deze Tentoonstelling biedt, God danken. Alleen: zooals 't op zoo vele plaat- sen, waar *Christenen* zich dikwerf moeten bewegen in deze wereld, zaak is om *waakzaam* te zijn, zoo is dit bijzonder het geval bij het bezoeken van een Tentoon- stelling als deze. *Nuchter* moeten we dan zijn, om het kwade op te merken. En een *biddend* hart hebben, om er verre van af te wijken.

Zóó kan het bezichtigen van deze Tentoonstelling

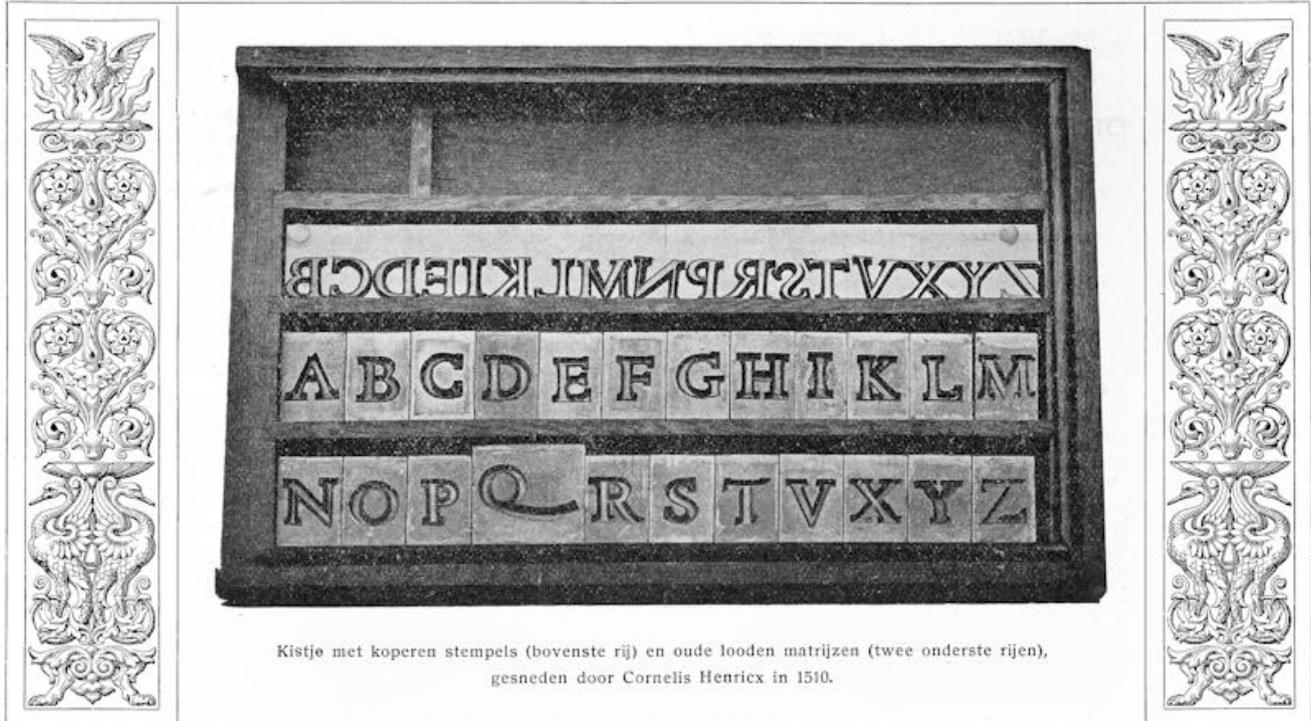
den gegadigde en belangstellende een schat van kennis verstrekken, en zijn blik verruimen.

Joh. Enschedé & Bij een eventueel bezoek verzuime men Zonen. vooral niet, een extra-uurtje door te brengen in de aparte zaal van Joh. Enschedé & Zonen, zeker één der oudste zaken van ons land. Den grond tot deze thans zoo beroemde firma legde Izaak

Enschede den 21sten Juni 1703, toen deze zich te Haarlem in de Frankstraat als boekdrukker vestigde. Spoedig daarop in 1732 met behulp van zijn zoon Johannes werd een uitgeverszaak aan de drukkerij toegevoegd, terwijl reeds in

sneden en letters, in opdracht der Regeering, is hoogst bezienswaardig. Koning Willem III liet bij gelegenheid van zijn huwelijk met Koningin Emma in 1879 hiervan één exemplaar vervaardigen in prachtige band. Het tweede

Kistje met koperen stempels (bovenste rij) en oude looden matrijzen (twee onderste rijen), gesneden door Cornelis Henricx in 1510.

1737, den 6^{en} Juli, aan de firma door de Regeering der stad Haarlem werd opgedragen de stadscourant te drukken en uit te geven. Daarna volgde in 1743 de oprichting der lettergieterij, waardoor zij heden ten dage zich nog bijzonder onderscheidt. Hoogst interessant zijn dan ook de verschillende lettertypen en houtsneden, waaronder de alleroudste, zelfs één van Laurens Jansz. Coster, waarvan hier een afgietsel is te bezichtigen.

Uit nevensgaande afbeelding der lettersoorten van 1510 springt duidelijk in het oog, wèlk enorm verschil deze bieden met de tegenwoordige elegante en sierlijke typen, waarmede b.v. ook ons Blad is gedrukt. En als tegenstelling van de hier afgebeelde ruwe, grove lettersoort zij nog vermeld, dat in 1900 bij genoemde firma werd gedrukt en uitgegeven het *Evangelie naar Mattheüs* in de Fransche taal, met de lettertype „non plus ultra,” gegraveerd door Henri Didot. Deze is zóó klein, dat het geheele boekje, zoo dun als de kleinste zak-agenda, niet grooter is dan ongeveer 5 bij 8 cM. (In den handel nog verkrijgbaar ad f 5.—.)

Aan belangstellenden wordt een catalogus *gratis* verstrekt, waarin een overzicht van de boekdrukkunst *sedert de 15de eeuw tot op heden* toe wordt gegeven, bestaande uit 194 nummers, welke alle ter expositie aanwezig zijn. Een prachtig album, met alle door de firma vervaardigde hout-

exemplaar van dit album berust bij de firma Enschedé & Zonen. Dus een hoogst zeldzaam werk! Men vindt er o.a. alle Nederlandsche postzegels en bankbiljetten in. Aardig b.v. het *papieren* geldstuk van 1837, ter waarde van *tien cents!* Ons tegenwoordig zilveren dubbeltje!

Nederlandsch Persmuseum. Ook vergete men niet de afdeling het Nederlandsch Persmuseum, bevattende een

belangrijke en merkwaardige verzameling van *alle* bladen, welke sedert 1436, het jaar van de uitvinding der boekdrukkunst, in de Nederlandsche taal verschenen zijn. Dit zijn er meer dan 30.000, gesorteerd in ruim 4000 dossiers.

Retrospectieve Afdeling. — Ten slotte wat de tentoonstelling zelf betreft — de *Retrospectieve Afdeling*. Dit is een museum, dat in twee flinke zalen alle oorspronkelijke uitgaven bevat, in Nederland verschenen van de vroegste tijden tot nu toe. 't Behoefte derhalve geen betoog, dat van de geheele tentoonstelling *dit* gedeelte eigenlijk wel het meest beziens-

Het Nederlandsch Persmuseum.

waardige moet zijn. Want waar in de eerste acht zalen de boeken der hedendaagsche uitgevers zijn tentoongesteld, daar is hier met groote toewijding en studie al het *oorspronkelijke* (dus geen *vertaalde* boeken, behoudens een zeer enkele uitzondering) bijeengebracht, wat maar van

eenige beteekenis ooit in Holland mocht verschenen zijn. Verschillende kostbare en zeldzame documenten en boeken werden hiertoe uit 's Rijks Bibliotheken en Archieven voor den dag gehaald, zoodat men hier een keur dier rariteiten in kort bestek tezamen heeft. En dan deed het mij weldadig aan, als één der eerste boekuitgaven te bespeuren een Bijbel, *Oude Testament* van den jare 1477, uitgegeven door *Jacob Jacobsz. te Delft*; en de *Epistelen en Evangelien* van het Nieuwe Testament van 1487, verschenen bij *Pieter Van Os te Zwolle*.

Keurig gerangschikt, systematisch — dus niet volgens het fonds van iederen uitgever, zooals in de andere acht zalen bij de tentoonstelling van het „moderne boek” — biedt dit museum de schoonste gelegenheid, om zijn kennis op gemakkelijke wijze te vermeerderen.

En voor de ware boekenliefhebbers zij hier nog aan toegevoegd, dat reeds nu, onder leiding van den heer Wouter Nijhoff, tegenwoordigen eigenaar der uitgeverfirma *Martinus Nijhoff te 's-Gravenhage*, in bewerking is een *Bibliographie* van alle deze uitgaven, eveneens *systematisch* gerangschikt, zoodat men zich op de vlugste wijze op de hoogte kan stellen van de boeken, op elk verschillend gebied, oorspronkelijk in Nederland verschenen.

Internationaal Hier-
Uitgevers-Congres. mede
zou ik
mijn artikel kunnen besluiten, ware het niet, dat ik nog met een enkel woord wilde gewag maken van het *Internationaal Uitgevers-Congres*, waaraan eigenlijk het geheele plan der boekententoonstelling ontleend is.

Zes zittingen van dit Congres hebben achtereenvolgens plaats gehad te Parijs, Brussel, Londen, Leipzig, Milaan en Madrid, in de jaren 1896, '97, '99, 1901, '06 en '08. Op de laatste zitting werd besloten, dat de zevende zitting zou plaats hebben te *Amsterdam*, dank zij de bemoeienissen van den heer W. P. Van Stockum Jr., die tevens benoemd werd tot President van het Congres in Holland.

Dat dit van beteekenis is voor ons vaderland, is buiten twiifel. Immers de bedoelingen van het Congres zijn de behartiging der onderlinge belangen van de uitgevers en boekhandelaren in de verschillende landen der beschaafde wereld; alsmede om de waarde van het boek in het algemeen te verhoogen door vorm en inhoud.

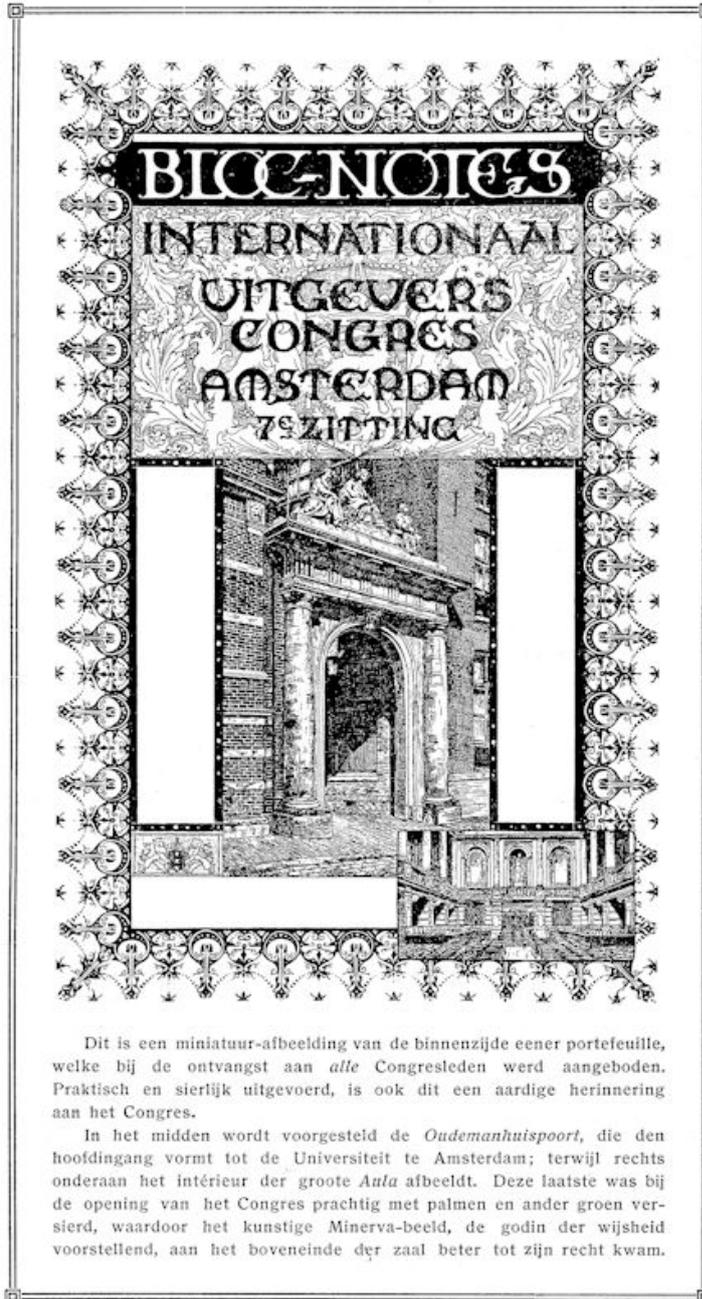
't Spreekt vanzelf, dat Nederland, nu het deze eer te beurt viel, niet wilde achterstaan in de ontvangst van de talrijke Congresleden buitenslands. Op waardige wijze heeft de ontvangst van het Congres dan ook plaats gehad; de Overheid, met name Burgemeesteren van Amsterdam en Rotterdam, hebben als de vertegenwoordigers der grootste en rijkste Nederlandsche handelssteden op royale wijze het hunne bijgedragen, om de leden een aangenamen en on-

vergetelijken indruk van Hollands grootheid te doen medenemen. En — last not least heeft hiertoe medegewerkt 'het *prachtwerk*, door den waardigen en energieken President van het Congres den buitenlandschen leden aangeboden; een standaardwerk, getiteld: *„La librairie, l'imprimerie et la presse en Hollande à travers quatre siècles.”* Een werk, dat in den artistieken bruin-lederen band, vervaardigd naar het origineel van Joh. Veldener uit de 15e eeuw, inderdaad een merkwaardig aandenken aan de Zevende zitting van het *Internationaal Uitgeverscongres* zal blijven. Het eert bovendien onze Hollandsche kunst, want uit tal van bibliotheken en archieven in geheel Europa heeft de heer Van Stockum curiosa opgediept, deze gereproduceerd, van korte, verklarende aantekeningen voorzien, en zodoende een boek met „documenten” vervaardigd, dat den boekenliefhebber bewondering afdwingt.

Zoo moge dan dit *Congres* met zijn Tentoonstelling van *Het Boek* nog lang in aangename herinnering voortleven, en Nederland ook op het gebied van „Het Boek” een waardige plaats verschaffen in de rij der beschaafde volkeren, een plaats, waarop het, krachten zijn voortbrengselen van de boekdrukkers, van de vroegste tijden af, *recht* heeft.

J. V.

ZWOLLE, 25/7, '10.

Dit is een miniatuur-afbeelding van de binnenzijde eener portefeuïlle, welke bij de ontvangst aan alle Congresleden werd aangeboden. Praktisch en sierlijk uitgevoerd, is ook dit een aardige herinnering aan het Congres.

In het midden wordt voorgesteld de *Oudemanhuispoort*, die den hoofdingang vormt tot de Universiteit te Amsterdam; terwijl rechts onderaan het intérieur der groote *Anta* afbeeldt. Deze laatste was bij de opening van het Congres prachtig met palmen en ander groen versierd, waardoor het kunstige *Minerva*-beeld, de godin der wijsheid voorstellend, aan het bovenende der zaal beter tot zijn recht kwam.

